

СТРУКТУРНО-ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Подано концептуальні підходи до структурно-інституційної трансформації економіки України з метою збільшення інноваційної та інформаційної складових у національному продукті, що в сучасних умовах розвитку світової економічної системи виступає ключовим чинником зміцнення національної економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, структурно-інституційна трансформація, інноваційно-інвестиційна діяльність, реальний сектор економіки.

Національна економічна безпека країн світу дедалі більше залежить від ефективності проведення інноваційно-інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки. Сучасна фінансова криза переконливо довела хибність абсолютизації саморегульованого механізму ринку та небезпечність безконтрольного, самодостатнього розвитку відокремленого від виробничого процесу спекулятивного фінансового капіталу. Як це не парадоксально, але саме криза стимулює перегляд застарілих догм і формує підвалини якісно нового розвитку, фактично означає шанс для світової “периферії” зменшити відставання від “золотого мільярда”, долаючи техніко-технологічну деградацію.

Сьогодні внаслідок диференціації країн за можливостями технологічного розвитку вирізняють три групи: 1) технологічні новатори, або країни “золотого мільярда” (здатні генерувати високі технології, інтелектуально експлуатують весь світ, мають високу технологічну конкурентоспроможність); 2) технологічні послідовники (до певної міри можуть використовувати високі технології та хоча б гіпотетично ставити перед собою цілі розвитку, які мають орієнтири першої групи країн); 3) технологічні аутсайдери або “третій світ” (не здатні до конкурентного саморозвитку в глобалізованому середовищі) [6, с. 264].

У країнах – світових лідерах технологічного прогресу нині інтенсивно розвиваються галузі п'ятого технологічного укладу: фармацевтична, автомобільна, хімічна, інструментальна промисловість; галузі шостого технологічного укладу: біотехнології (зокрема клітинна біологія), аерокосмічна промисловість, нанотехнології, нові матеріали, оптоелектроніка, системи штучного інтелекту, мікроелектроніка, мікросистемна механіка, інформаційні супермагістралі, програмне забезпечення і засоби імітації, системи управління персоналом.

В Україні основна частка промислової продукції, а саме 95,2 %, виробляється галузями третього та четвертого технологічних укладів [7]. Такий стан справ обумовлює необхідність здійснення структурно-інституційної трансформації економічної системи України зі збільшенням інноваційної та інформаційної складових у виробленому національному продукті.

У науковій літературі проблемам інноваційно-інвестиційної діяльності присвячено чимало публікацій. Наприклад, Н. Киян вважає, що на сьогодні проблема української економіки полягає в тому, що вона є товарно орієнтованою, спрямованою переважно на експлуатацію природних ресурсів та виробництво сировинних матеріалів [5, с. 95].

Л. Панасюк зазначає, що основними проблемними питаннями в реалізації інноваційно-інвестиційної політики в регіонах України є: нерозвинутість інноваційно-інвестиційної інфраструктури (промислові зони, технологічні парки); високий ступінь зносу основних фондів; низька платоспроможність споживачів, що мають потребу у високотехнологічній продукції; домінування галузей з низьким рівнем обробки сировини [9].

На думку О. Кірдіної, проблеми, які впливають на інноваційну діяльність, зосереджені на таких рівнях:

- 1) загальнодержавний – відсутність ефективного інноваційного законодавства, обґрунтованих інноваційних пріоритетів, адекватної інноваційної статистики;
- 2) регіональний – відсутність механізму послідовного формування стимулюючого середовища для інноваційного бізнесу, альянсів регіональної науки, освіти і виробництва;

немає підтримки наукомісткого підприємництва, формування регіональної інноваційної інфраструктури;

3) локальний – низька інноваційна освіта й культура [6, с. 262].

Крім констатування проблем, вітчизняні науковці обґрунтовують можливі шляхи їх вирішення. Зокрема, Ю. Великий вказує на необхідність удосконалення амортизаційної політики, що дає змогу проводити системне й ефективне оновлення основного капіталу [1, с. 18]. Л. Калініченко наполягає на формуванні “інноваційної культури та відповідного способу мислення населення” [4, с. 295].

В. Горник пропонує систему заходів щодо стимулювання науково-дослідних й дослідно-конструкторських робіт та інновацій (далі – НДДКР), зокрема:

1) прирівнювання витрат на НДДКР (крім капітальних вкладень), які здійснюються за рахунок власних коштів підприємств (організацій), до витрат виробництва й вирахування їх у повному обсязі з прибутку до оподаткування;

2) запровадження аналога “дослідного податкового кредиту”, зменшуючи податкові платежі в розмірі 20 % приросту на НДДКР порівняно із середньорічними витратами за попередні три роки;

3) звільнення від оподаткування частини суми доходу, отриманого від експорту технологій у вигляді ліцензій, а також прибутку, використаного на одержання патентів [2].

Метою статті є виявлення пріоритетних напрямів реформування інституційних підвалів інноваційно-інвестиційної діяльності в контексті зміцнення національної економічної безпеки України.

Суттєвими загрозами національній безпеці України є:

1) низький рівень фінансово-економічного імунітету держави (вразливість до зовнішніх впливів);

2) швидка втрата країною конкурентоспроможності на тлі низькотехнологічної української економіки, втрата мотивів для впровадження інновацій, неефективне державне управління;

3) наростання соціально-політичного конфлікту й загальногромадянської нестабільності [8, с. 24].

З огляду на необхідність структурно-інституційної трансформації національної економіки, владою вже давно задекларована інвестиційно-інноваційна модель розвитку, незважаючи на несприятливий інвестиційний клімат в Україні. Ця модель реальна за умови накопичення не менше 25–30 % ВВП [3] у разі дотримання орієнтирів ЄС щодо обсягів фінансування розвитку інноваційної складової на рівні 3 % від національного ВВП [10, с. 192].

За офіційними даними уряду, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки України становить 200 млрд дол. США, щорічна – близько 20 млрд дол. США. За оцінками експертів Світового банку, щоб Україна досягла рівня розвитку США, їй потрібно загалом 4 трлн дол. США [11, с. 195]. Фактичні обсяги інвестицій у нашої країні є мізерними, тому постає важливе питання мобілізації внутрішніх ресурсів, здатних забезпечити виконання поставлених перед державою завдань.

Масштаб ефекту від інновацій визначає також вибір джерела інвестиційної підтримки їх реалізації (таблиця). Об'єктивна обмеженість фінансових ресурсів зумовлює необхідність проведення експертизи проектів для адекватного здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки.

Специфіка української ментальності та тривалий період первісного нагромадження у стилі “дикого капіталізму” сформували відчуження та взаємну недовіру між інноваторами (творцями інноваційних ідей) та потенційними інвесторами. Інноватори (іноді цілком виправдано) побоюються відвертого запозичення своїх ідей і проектів без належної винагороди з боку зацікавлених осіб, а інвестори, у свою чергу, не готові ризикувати коштами, враховуючи підвищені загрози української інституційної системи, зокрема судової гілки влади. Отже, обидві сторони є фактично незахищеними, у зв'язку з чим без посередництва держави вийти з цього зачарованого кола неможливо.

Першорядним завданням у напрямі структурно-інституційної трансформації є створення державно-приватних дорадчих органів, функціями яких мають стати:

– відбір та визначення шляхів і методів інвестування інноваційних проектів;

Джерела інвестиційної підтримки інновацій

Інновації за масштабом реалізації	Джерело інвестиційної підтримки
Підприємство-інноватор	Прибуток, амортизаційні відрахування, середньо- й короткострокові кредити
Інші підприємства	Венчурні інвестиції, емісія цінних паперів
Національна економіка	Кошти державного бюджету, довгострокові та середньострокові кредити, емісія цінних паперів
Світова економіка	Кошти державного бюджету й спеціальних фондів, іноземний капітал

Складено за: *Яценко О. В.* Напрямки розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств / *О. В. Яценко* // Збірник наукових праць ЧДТУ. – Вип. 21. – С. 195.

- формування обмеженого кола пріоритетів на рівні держави на середньострокову перспективу (сім років, як показує досвід ЄС);
- створення спеціалізованих венчурних фондів та інноваційно-інвестиційних банків з державною участю.

Техніко-технологічне відставання економіки України від провідних країн світу формує серйозні виклики для національної економічної безпеки, які не можуть бути автоматично подолані виключно на основі ринкових механізмів. Значні обсяги фінансування інноваційної діяльності не можливі без мобілізації фінансових ресурсів, зосереджених у населення України, тому серед першочергових заходів з боку держави є формування партнерських тристоронніх відносин “інноватор – держава – інвестор” з наданням гарантій у вигляді пріоритетів, спеціалізованих інноваційно-інвестиційних банків і венчурних фондів. У контексті структурно-інституційної трансформації необхідне дотримання фінансування інноваційної складової на рівні 3 % ВВП та забезпечення нагромадження на рівні 30 % ВВП.

Використані джерела

1. *Великий Ю.* Фінансове забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств за рахунок власних фінансових ресурсів / *Ю. Великий* // Економіка. – 2011. – № 2. – С. 16–19.
2. *Горник В. Г.* Фінансове забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності промислового комплексу України / *В. Г. Горник* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. *Євдокимов Ф. І.* Соціальний потенціал як функція інноваційної моделі економічного розвитку підприємства / *Ф. І. Євдокимов, М. В. Губська* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. *Калініченко А. А.* Розвиток національної інноваційної системи на основі застосування інноваційного лізингу / *А. А. Калініченко* // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 35.
5. *Киян Н. О.* Розвиток інноваційно-інвестиційних процесів як фактора суттєвого підвищення ефективності гірничодобувного виробництва / *Н. О. Киян* // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2010. – № 3 (23). – С. 93–99.
6. *Кірдіна О. Г.* Удосконалення методів та принципів організації інвестиційно-інноваційної діяльності на залізничному транспорті / *О. Г. Кірдіна* // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 262–269.
7. *Косенко А. В.* Інноваційно-інвестиційна складова формування конкурентоспроможності національної економіки / *А. В. Косенко* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
8. *Мамалуй О. О.* Про пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки держави / *О. О. Мамалуй* // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 4. – С. 18–27.
9. *Панасюк А. І.* Формування та реалізація інноваційно-інвестиційної політики на регіональному рівні / *А. І. Панасюк, О. О. Ляхович* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
10. *Цадо Г. В.* Оцінка інвестування в інновації за регіонами: проблеми та шляхи активізації / *Г. В. Цадо* // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т. 2. – С. 190–194.
11. *Яценко О. В.* Напрямки розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств / *О. В. Яценко* // Збірник наукових праць ЧДТУ. – Вип. 21. – С. 192–197.